

УДК: 368.914(497.11) ; 368.945(497.11)

CERIF: S 146

ТИП РАДА: СТРУЧНИ РАД

DOI: 10.55836/Zbornik_PiP_2306A

др **Весна СТОЈАНОВИЋ***

доцент Факултета за пословне студије и право Универзитета „Унион Никола Тесла“ у Београду, Србија

ДОБРОВОЉНО ПЕНЗИЈСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРАЊЕ – ЧЛАН 15 ЗАКОНА О ПЕНЗИЈСКОМ И ИНВАЛИДСКОМ ОСИГУРАЊУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Сажетак

Добровољно пензијско и инвалидско осигурање регулисано је Законом о пензијском и инвалидском осигурању као и Законом о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима као посебним законом којим је уређена област добровољног пензијског осигурања и који се у правној теорији назива „пречишћеним субјектом“ пензијског осигурања. Аутор овог рада настојаће да прикаже инстинктивни добровољног пензијског осигурања који је постојао и који постоји у оквиру обавезног пензијског и инвалидског осигурања као и његово постојање само „на паиру“, као „лоло право“, без његовог коришћења у пракси током више деценија уназад. Садашњи Закон о пензијском и инвалидском осигурању познаје инстинктивни улази добровољног осигурања, применом члана 15 Закона, којим се омогућује под одређеним условима стицање својства осигураника, а самим тим и остваривање одређених права из ове области социјалног осигурања.

---

* Електронска адреса аутора: stojanovic.r.vesna@bkosa.edu.rs.

Кључне речи: Добровољно пензијско и инвалидско осигурање. – Уилајиа дојриноса. – Сјицање својсйва осигураника.

I Увод

Већина савремених држава у свету обезбеђује својим грађанима права из области обавезног пензијског и инвалидског осигурања иза кога стоји одговарајући фонд и држава која гарантује остваривање права на пензију и друга права из ове области социјалног осигурања. Право на социјално осигурање, а у оквиру њега, и право на пензијско и инвалидско осигурање гарантовано је Уставом Републике Србије¹ као и законима и подзаконским актима. У тим одредбама је предвиђено да се одређена лица обавезно осигуравају на пензијско и инвалидско осигурање на начелима узајамности и солидарности у оквиру јединственог система социјалног осигурања у обезбеђивању средстава и права, под условима утврђеним законима и другим прописима. Поред обавезног осигурања, током времена, наметнула се потреба за увођењем добровољног пензијског и инвалидског осигурања, која је изазвана развојем социјалног осигурања, како на светском нивоу, тако и на нашим просторима. Један вид добровољног пензијског и инвалидског осигурања предвиђен је у члану 15 Закона о пензијском и инвалидском осигурању, о коме ће бити речи у даљем тексту.²

II Покушаји нормативног уређивања института добровољног пензијског и инвалидског осигурања по ранијим савезним и другим законима

Законом из 1964. године (Основни закон о пензијском и инвалидском осигурању)³ тадашња савезна држава СФРЈ, предвиђена је могућност да се у републичким законима уведе институт добровољног пензијског осигурања (чл. 167). Овај закон је утврђивао да се добровољно пензијско осигурање омогућава грађанима, да на основу посебних

1 Устав Републике Србије, *Службени гласник РС*, бр. 98/06.

2 Закон о пензијском и инвалидском осигурању, *Службени гласник РС*, бр. 34/2003, 64/2004 – одлука УСРС, 84/2004 – др. закон, 85/2005, 101/2005 – др. закон, 63/2006 – одлука УСРС, 5/2009, 107/2009, 101/2010, 93/2012, 62/2013, 108/2013, 75/2014, 142/2014, 73/2018, 46/2019 – одлука УС, 86/2019, 62/2021, 125/2022 и 138/2022.

3 Овај савезни закон донет је 1964. године и имао је више измена и допуна. Основни закон о пензијском и инвалидском осигурању, *Службени лист СФРЈ*, бр. 51/64, 56/65, 14/66, 1/67, 18/67, 31/67, 54/67, 17/68, 32/68, 55/68 и 11/69.

улагања, осигурају себи и члановима својих породица пензијска права ван оних права која се обезбеђују обавезним пензијским осигурањем. Добровољно пензијско осигурање требало је да се уводи у систем пензијског и инвалидског осигурања одлуком скупштине републичке заједнице социјалног осигурања (чл. 169). У овај вид осигурања могли су да се укључе и Југословени који живе у иностранству. Услов да се стекну права из пензијског и инвалидског осигурања био је да се испуне услови везани за прописане године живота и године стажа као и одговарајућа уплата премија осигурања у целини. За спровођење добровољног осигурања било је потребно установити посебан фонд чија се средства и пословање воде одвојено од фонда обавезног пензијског осигурања. Са малим изузетком, овај модел добровољног пензијског и инвалидског осигурања преношен је односно преписиван у веома сличном виду у све будуће законе о пензијском и инвалидском осигурању.

Доношењем 1972. године, републичког Закона о пензијском и инвалидском осигурању⁴ било је предвиђено право (чл. 66) да осигураник може да обезбеди себи и члановима своје породице, на основу посебних улагања, добровољно пензијско и инвалидско осигурање у већем обиму од обима који се обезбеђивао прописима о пензијском и инвалидском осигурању. Тадашњи фонд за пензијско и инвалидско осигурање,⁵ требао је да уведе добровољно осигурање посебно и одвојено од обавезног пензијског и инвалидског осигурања. Статутом Републичке самоуправне интересне заједнице пензијског и инвалидског осигурања⁶ у поглављу IV (чл. 273) уређено је да се добровољно пензијско и инвалидско осигурање остварује плаћањем посебног доприноса. Одредбом овог члана био је утврђен један од два вида добровољног пензијског и инвалидског осигурања. Добровољним осигурањем на основу одредбама наведеног члана не обезбеђује се стицање права на старосну, инвалидску или породичну пензију, већ само већи износ те пензије. Одредбама овог члана није била предвиђена могућност да се добровољним пензијским и инвалидским осигурањем обезбеди и већи износ превремене пензије.

По другом виду добровољног пензијског и инвалидског осигурања (чл. 274) предвиђена је могућност плаћања посебног доприноса за добровољно осигурање, чиме би уплатилац обезбедио за себе право

4 Републички Закон о пензијском и инвалидском осигурању, *Службени тласник РС*, бр. 51/72, 54/72, 9/74, 42/75, 53/75, 51/76, 27/77 и 54/77.

5 Основана је чланом 2 Закона о пензијском и инвалидском осигурању (1972. године) Републичка заједница пензијског и инвалидског осигурања.

6 Статутом Републичке самоуправне интересне заједнице пензијског и инвалидског осигурања, *Службени тласник РС*, бр. 2/78.

на старосну и инвалидску пензију, а члановима своје породице право на породичну пензију. Ово право су могла да користе лица која нису били осигураници у обавезном пензијском и инвалидском осигурању, као што су студенти, домаћице и сл., под условом да нису осигураници других самоуправних интересних заједница пензијског и инвалидског осигурања.⁷ Ова права су се могла остваривати по испуњењу предвиђених услова и уколико су прописани посебни доприноси у целости уплаћени. До примене наведених одредби Закона и Статута тадашње установе социјалног осигурања није дошло из више социјално-економских и других разлога, као и неспремности да појединци уплаћују себи социјално осигурање (само пензијско и инвалидско осигурање, без здравственог осигурања), као и неспремности државе и других релевантних чинилаца да организују и спроводе добровољно осигурање.

Бивша савезна држава донела је Закон о основама пензијског и инвалидског осигурања⁸ који је, поред обавезног предвиђао и добровољно пензијско и инвалидско осигурање (чл. 2). Овим одредбама законодавац је оставио широке могућности креирања нових прописа којима би се проширило и увело добровољно осигурање паралелно и синхронизовано са обавезним пензијским и инвалидским осигурањем. Савезни закон је предвиђао да се средства за добровољно пензијско и инвалидско осигурање воде и користе одвојено од средстава за обавезно осигурање. Ово се није односило на осигуранике самосталних делатности као и осигуранике пољопривреднике који по сопственом избору уплаћују доприносе за пензијско и инвалидско осигурање изнад најниже основице, односно основице утврђене у складу са законом (чл. 18). Ове одредбе савезног закона нису нашле своју конкретизацију и примену у пракси.

Законом о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима⁹ донетим 2005. године, са применом од 1. априла 2006. године, уређено је организовање и управљање добровољним пензијским фондовима; оснивање, делатност и пословање друштва за управљање добровољним пензијским фондовима; послови и дужности кастоди банке, у смислу овог закона; надлежност Народне банке Србије у вршењу надзора над обављањем делатности друштва за управљање добровољним пензијским фондовима; и друга питања од значаја за функционисањем добровољних пензијских фондова (чл. 1).

---

7 Да нису били осигураници самосталних делатности или пољопривредници или да нису били осигураници других заједница у републикама или покрајинама бивше СФРЈ.

8 Закон о основама пензијског и инвалидског осигурања, *Службени лист СРЈ*, бр. 30/96.

9 Закон о добровољним пензијским фондовима и пензијским плановима, *Службени гласник РС*, бр. 85/05.

Ступањем на снагу измена и допуна закона о пензијском и инвалидском осигурању¹⁰ практична примена добровољног осигурања остварује се применом члана 15 Закона којим се омогућава уплата доприноса лицима која су ван осигурања и која тим путем стичу својство осигураника из пензијског и инвалидског осигурања и могућност да остваре неко од права из овог осигурања.

III Добровољно пензијско и инвалидско осигурање по важећем Закону о пензијском и инвалидском осигурању применом члана 15

У оквиру обавезног осигурања Законом о пензијском и инвалидском осигурању 2003. године и у његовим многобројним изменама и допунама предвиђена је могућност добровољног осигурања на сличан начин и под сличним условима како је то било у прописима који су напред наведени.

Овај институт први пут је уведен у систем пензијског и инвалидског осигурања законом из 2003. године. Уведена је могућност за лица која по одредбама овог закона нису обавезно осигурана (нпр. студенти, ђаци, домаћице, незапослена лица, странци са пребивалиштем у Републици Србији, запослени код послодавца са седиштем у Републици Србији и други) да могу, по свом избору и по својој вољи, у складу са својим финансијским могућностима, да се укључе у обавезно осигурање. Овај институт карактерише добровољни приступ овом осигурању, добровољни избор најповољније основице по којој ће се плаћати доприноси за пензијско и инвалидско осигурање, измена висине основице током трајања добровољног осигурања, добровољни престанак уплате доприноса и „излазак“ из овог осигурања (осим у случајевима које Закон утврђује као обавезне разлоге престанка осигурања).

О захтеву за улазак у ову врсту осигурања одлучује решењем надлежна филијала Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање доношењем одговарајућег решења у складу са одредбама Закона о управном поступку.¹¹

У складу са одредбама члана 15 у добровољно пензијско и инвалидско осигурање могу да се укључе лица која нису обавезно осигурана у смислу наведеног закона, односно нису корисници права на пензију.

10 Измене и допуне Закона о пензијском и инвалидском осигурању Републике Србије, од 30. 9. 2018. Године (*Службени гласник РС*, бр. 34/03, 64/04– УС, 84/04 – др. закон, 85/05, 101/05 – др. закон, 63/06 – УС, 5/09, 107/09, 101/10, 93/12, 62/13, 198/13, 75/14, 142/14 и 73/18).

11 Закон о управном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 18/06.

Овај начин укључивања у осигурање има у себи елементе добровољности и личног избора да ли ће лице поднети захтев за остваривање права или не, наравно, под условима које је законодавац одредио. Сврха постојања ове могућности је да лице које добровољно уплаћује доприносе за пензијско и инвалидско осигурање стекне услове за остваривање неког права из овог осигурања, најчешће права на старосну пензију.

Својство осигураника се стиче даном подношења захтева, а изузетно, на захтев лица, најраније 30 дана пре подношења захтева а престаје даном за које се лице определи или оствари право на старосну или инвалидску пензију, или ако допринос не плати у року од шест месеци од дана доспелости. Својство осигураника престаје најраније са последњим даном за који је допринос плаћен.

Услов за укључивање у добровољно осигурање је да лице које подноси захтев има навршених 15 година живота са пребивалиштем у Републици Србији и да се већ не налази у обавезном пензијском и инвалидском осигурању. Право на уплату доприноса по члану 15 Закона имају и домаћи држављани који се налазе у иностранству, под условом да нису истовремено осигурани на пензијско и инвалидско осигурање земље у којој се налазе. Подношењем захтева за стицање права на старосну пензију, превремену старосну пензију односно инвалидску пензију сматра се захтевом за престанак својства осигураника, уколико су испуњени услови за стицање ових права. Својство осигураника по члану 15 Закона може се стећи под условом да није наступио неки од случајева по основу којих се остварује право у складу са овим законом, а уколико је наступио неки од тих случајева, својство осигураника може се стећи само за случај који није наступио.

Без утицаја је на остваривање права коју школску спрему има подносилац захтева за остваривање права на уплату доприноса по основу добровољног осигурања. Уплата доприноса за пензијско и инвалидско осигурање не значи и аутоматско остваривање права на здравствено осигурање односно здравствену заштиту.

Уколико подносилац захтева за остваривање права на добровољно пензијско и инвалидско осигурање користи право на неку од накнада код Националне службе за запошљавање, нема право да се укључи у обавезно осигурање по члану 15 Закона све док користи право на неку од новчаних накнада.

Лице које жели да уплаћује ово осигурање може уплатом доприноса да стекне услове за остваривање права искључиво уплаћивањем доприноса по наведеном основу, без потребе да је раније био у обавезном осигурању по било ком основу (било по основу запослења, самосталне делатности, пољопривредне делатности или неког другог осигурања).

Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање¹² утврђује највише и најниже основице на које се плаћају доприноси по основу члана 15 Закона, тако да лице које подноси захтев за добровољно пензијско осигурање опредељује се за висину износа коју ће месечно уплаћивати, односно врши избор за једну од 13 понуђених основица.

Износ који се месечно уплаћује може се током времена мењати и увек се односи на време унапред. Висина будуће пензије условљена је висином уплаћених доприноса као и дужином стажа тј. година за које су уплаћени доприноси.

После стицања права на неку од пензија по одредбама Закона о пензијском и инвалидском осигурању, не може се користити право на уплату добровољног пензијског и инвалидског осигурања по основу члана 15 наведеног Закона.

У начелу повраћај уплаћених доприноса по основу укључивања у добровољно осигурање применом члана 15 није Законом омогућен. Изузетак постоји у ситуацији када лице које уплаћује добровољно пензијско и инвалидско осигурање ступи у осигурање по било ком основу, а утврди се да је у међувремену за тај период уплатио доприносе по члану 15 Закона (нпр. запослење, рад по уговору о делу, рад по основу уговора о ауторском делу, уговор о повременим и привременим условима и другим основама по којима се остварује обавезно пензијско и инвалидско осигурање). Решење о праву на повраћај више или погрешно уплаћеног доприноса доноси надлежна служба Фонда за пензијско и инвалидско осигурање. Контролу обрачуна и плаћања доприноса врши Пореска управа, у складу са прописима који уређују администрацију.

Поред напред поменутих случајева укључивања у обавезно осигурање право на уплату доприноса по члану 15 Закона престаје и подношењем захтева за остваривање права на пензију.

Последњим изменама и допунама Закона, утврђено је, да право престаје неплаћањем доприноса, и то у року од шест месеци од дана доспелости. Као и да право престаје, односно својство осигураника престаје најраније са последњим даном за који је допринос плаћен.

Уплатом доприноса увећава се стаж потребан за раније остваривање права на старосну пензију и тиме се скраћује време чекања до испуњења потребних година живота за стицање права на старосну пензију.

12 Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање, *Службени гласник РС*, бр. 61/05, 62/06, 5/09, 52/11, 7/12 – усклађен дин. изн., 47/13, 198/13, 6/14 – усклађен дин. изн., 57/14, 68/14 – др. закон, 5/15 – усклађен дин. изн., 112/15, 5/16 – усклађен дин. изн. и 7/17 – усклађен дин. изн.

IV Висина основице у 2023. години за уплату доприноса за лица укључена у обавезно осигурање (члан 15)

Стопа доприноса за пензијско и инвалидско осигурање је 24%, што значи да ће се у 2023. години (од 1. 1. 2023. до 31. 12. 2023. године), месечно плаћање по основу члана 15 Закона, кретати у распону од 8.406,00 динара до 120.086,40 динара.

ОСНОВИЦА ОСИГУРАЊА	У ПРОЦЕНТИМА	ДОПРИНОС (МЕСЕЧНО) У ДИНАРИМА
35.025	35	8.406,00
40.029	40	9.606,96
54.039	54	12.969,36
65.047	65	15.611,28
80.058	80	19.213,92
87.063	87	20.895,12
115.083	115	27.619,92
127.091	127	30.501,84
155.112	155	37.226,88
200.144	200	48.034,56
300.216	300	72.051,84
400.288	400	96.069,12
500.360	500	120.086,40

V Закључак

Једно од отворених питања која се у пракси отварају, када је у питању добровољно осигурање, односи се на могућност да осигураник уплаћује додатни допринос, односно додатне уплате доприноса на већ постојећи уплаћени допринос, другим речима да лице које је већ у осигурању, може, по својој вољи и у складу са својим могућностима, да додатно уплати доприносе за исти временски период обавезног осигурања за који је његов послодавац већ уплатио обавезне пензијске доприносе. Додатним уплатама осигураник би себи могао да увећа пензијски основ односно да увећа будућу пензију.

Отворено питање, за размишљање законодавца, је и предлог да се „покрију рупе у стажу“, на начин да се изврши уплата доприноса (увећана за припадајућу камату), за све периоде уназад за које послодавац није уплатио доприносе.

Флексибилнијим, циљним, тумачењем члана 15 Закона, могло би да се омогући пољопривредницима и другим обвезницима доприноса, да добровољном уплатом доприноса „анулирају“ своја велика дуговања за неплаћене доприносе, која имају према Фонду за пензијско и инвалидско осигурање.

Vesna STOJANOVIĆ, PhD

**Assistant Professor at the University “Union Nikola Tesla”
Faculty of Business Studies and Law, Serbia**

VOLUNTARY PENSION AND DISABILITY – ARTICLE 15 OF THE LAW ON PENSION AND DISABILITY INSURANCE OF REPUBLIC OF SERBIA

Summary

Voluntary pension and disability insurance is regulated by the Law on Pension and Disability Insurance, as well as by the Law on Voluntary Pension Funds and Pension Plans as a separate law regulating the field of voluntary pension insurance and which in the legal theory is called the “third pillar” of pension insurance. This paper seeks to show the institute of voluntary pension insurance that existed, and which exists within the mandatory pension and disability insurance, as well as its existence only on paper, as a “bare right”

without its use in practice over several decades. The present Pension and Disability Insurance Law is known by the institute for the payment of voluntary insurance, pursuant to Article 15 of the Law, which allows under certain conditions the acquisition of the property of the insured and, consequently, the exercise of certain rights in this field of social insurance.

Key words: *Voluntary Pension and Disability Insurance. – Payment of Contributions. – Acquisition of the Insured's Property.*

Датум пријема рада: 10. 4. 2023.

Датум прихватања рада: 12. 5. 2023.